

## ROMA NŐK EGYMÁS KÖZT – A KOPP MÁRIA INTÉZET MŰHELYÉBŐL

Egy 2000-es évek eleji hazai felsőoktatási kutatás szerint a roma nők magasabb százalékban voltak jelen a felsőoktatásban, mint a roma férfiak, és gyakrabban voltak a tipikus, a húszas évek elején járó életkorban főiskolákon, egyetemeken, mint férfi társaik. A roma férfiak esetében ugyanis megengedőbb a cigány társadalom a későbbi életkorban fellépő pályamódosítás terén, mint a nőknél. Ebből máris leszűrhető, hogy a férfiak és nők nem egyenrangúak a cigány közösségekben. A roma nők a 2000-es évek elején főleg óvónőképzőkben és tanítóképzőkben végezték felsőoktatási tanulmányaikat, amely életmód egyértelműen a hagyományos közösségeikből való kiszakadással, a többségi társadalomba való asszimilációval járt. Az iskolai pályafutásokat vizsgáló kutatások hosszú évek alatt általánosságban megállapították, hogy a romák közt is szorgalmasabbak a lányok, mint a fiúk, akár csak a többségi társadalom gyerekei körében. Az előbbi kutatást jól kiegészítik a 2011-es népszámlálási adatok, amikor már a cigány férfiak voltak magasabb létszámban a roma diplomásokon belül, a diplomás roma nők száma 1288 fő. Európai viszonylatban is kiemelendő a cigány kisebbségi társadalmon belül a roma nők hátrányos helyzete. 2011-ben egy európai uniós felmérés szerint a Magyarországon élő roma férfiak 3, a roma nők 8%-a volt írástudatlan. Az említett figyelemfelkeltő oktatási mutatókat tovább árnyalják a társadalmi tőke életpályára gyakorolt hatásai. A kapcsolatháló sűrűsége, a kapcsolatok minősége az egyéni boldogságra, az elégedettség érzésére, az életminőségre is hatással bír. Az alacsony iskolai végzettség és a női nem veszélyeztetett a kapcsolati elszigetelődésben. A roma identitás pedig tovább rontja a feltételrendszert a használható kapcsolatrendszer kiépítésében. Ami a diplomás romákra különösen igaznak mutatkozik, hogy akik rendelkeznek kapcsolatokkal a többségi társadalom felé, jellemzően sikeresebb életpályát futnak be.

A fenti adatok tükrében mindenképp aktuálisnak mutatkozik a Raffael Mónika által szerkesztett *Roma nők egymás közt* című interjúkötet. A kötet borítóján egy roma nő megfestett arcképe látható, hozva a roma nőkre jellemző sztereotip külső megjelenés jegyeit, mint a barna bőrszín és a hosszú fekete hajat, egzotikus arcvonásokat, miszerint egy önálló kisebbségi csoport női tagjairól fog szólni a kötet. A tizenkét, főleg diplomás interjúalannyal készült beszélgetéseket Kunhegyesi Ferenc roma származású festőművész munkái választják el és díszítik. Kunhegyesi a leírt beszélgetések alapján, saját képzelőereje segítségével festette meg a kötet minden interjúalanyát, mely képek tovább emelik a munka színvonalát. A kötetben megjelenő roma nők sikeresek a választott szakmájukban, Raffael Mónikának a Kopp Mária Intézet KINCS Társadalmi Csoportok Kutatóközpont

szintén roma identitású kutató-elemzőjének mint beszélgetőpartnernek kendőzetlenül mesélik el életútjukat, sikereiket és az azok útját keresztező nehézségeket. Az általában alacsony szocioökonómiai státusszal járó nehézségeken felül a roma létből fakadó problémákkal, a többségi társadalom felől érkező elutasításokkal is meg kellett küzdeniük a szereplőknek. A kötet roma nők egymás közti beszélgetését, közös gondolkodását tárja fel életről, tanulásról, munkáról, identitásról, sikerekről, kudarcokról egyaránt. Az érintettek más-más életszakaszban vannak, de közös bennük, hogy mertek a saját sorsuk felett döntést hozni, így ők azon kevés roma közé tartoznak, akikre igaznak mondható, hogy a saját sorsuknak voltak a kovácsai.

A kötetben valóban sokszínű meglátással, életszemlélettel rendelkező roma nőket ismerhetünk meg. Kiemelném dr. Révész Helénát, a Kiskőrösről származó, Szegeden élő belgyógyász szakorvost. Három testvérevel és alacsony iskolai végzettségű szüleivel egy cigánytelepen kezdődött az élete, édesapja szigorú nevelésének köszönhetően más életszínvonalon, más életmódot folytathat ma, mint amire testvéreinek és szüleinek lehetősége adódott, és elégedett az életével, sikereivel. Heléna élettörténete a cigány közösségből és hagyományokból való kiszakadást szemlélteti. Több előítéletet tapasztalt gyerekkorától kezdve a többségi társadalom felől, még végzett orvosként is. Hivatását több személyes élmény inspiráló hatására választotta. Voltak nem roma barátai is, sőt férje sem cigány férfi, így rá mindenképp igaz, hogy sikeresebb életpályáját befolyásolták nem roma kapcsolatai is. Farkasné Raffael Márta abonyi származású óvodapedagógus története átütően más, mint Helénáé. Márta a kötet szerkesztőjének édestestvére, de mégis tárgyilagosan beszélgetnek gyerekkori emlékeikről, szüleikről, munkáról. 31 éve van a pályán, kiemeli, hogy motivációja az oktatási rendszerben végbement általános változások miatt hagyott alább. Ő is találkozott előítéletekkel, de rokonszenvvel is, mint például a hátrányos helyzetű gyerekek jobban ragaszkodnak hozzá, mint kollégáihoz. Magánéletében a roma kultúra hagyományait követte, egy romungró általános iskolai végzettségű cigány férfihoz ment hozzá, aki mellett rosszabb élete volt, mint gyerekkorában, így hosszú házasság után külön folytatták életüket. A pedagógus pálya alacsony megbecsültségéből következően az interjú lehangolóan fejeződik be, miszerint egy nem diplomás roma nő, aki nem akarta megvalósítani önmagát, beérte a családjának szerepével mint hivatással, lehet, hogy jobban él és boldogabb. Az óvónővel készült interjú több ponton megerősíti az ismertetésem elején beemelt szakmai információkat.

Összességében a kötet egyik újdonsága, hogy elismert, sikeres roma kutatónő végezte a terepmunkát szintén sikeres roma nőtársai körében. Ez azért kiemelendő, mert több kutatás arról tett tanúbizonyságot, hogy a cigányság nyitottabban fogad, több információt mond el szintén a közösségből kikerült társának, mint egy nem roma kutatónak. Az ismertetésemben általam beemelt életút is egyértelműen szemlélteti, hogy az interjúalanyok mindannyian különböző személyiségűek, de

mérhetetlen kitartásuk, elhivatottságuk csodálatra méltó. Az egyének jól ismerve saját közösségüket és a roma társadalomban élő hagyományokat, a nemek közti, általában fokozott egyenlőtlenséget, a többségi társadalom felől érkező akadályozó tényezőket, amely a sikeresebb társadalmi integrációjuk ellen hat, elbeszéléseikkel példát mutatnak kevésbé sikeres roma nőtársaiknak is, és megszépítik az ismertetés elején felvázolt tényeket, bizonyítva, hogy vannak kivételek. Az interjúkötetben olvasható különleges női és általában emberi sorsokat mindenképp érdemes népszerűsíteni, azzal a céllal, hogy hosszú távon fejlődés mutatkozhasson általában a romák és roma nők esélyegyenlőségében, az őket ért előítéletek és sztereotípiák lebontásában és társadalmi integrációjában egyaránt. A kötet véleményem szerint jól alkalmazható terápiás céllal olyan roma nők segítségével, akiket visszatart a közösség, a család az önmegvalósítástól, de inspirálhat nem roma nőket is a mindennapjaik során. A kötet támogathatja a fiatal cigánysággal, társadalmi kisebbségekkel, kisebbségpolitikával, szociálpolitikával, de gender témákkal foglalkozó kutatók szakmai fejlődését, ahogy jól alkalmazható kiegészítő tankönyvként a felsőoktatásban is.

*(Raffael Mónika szerkesztő: Roma nők egymás közt. Beszélgetés tizenkét roma nővel. Budapest: L'Harmattan Kiadó, 2020, 275 o.)*

Janó Evelin

PhD-hallgató  
Eötvös Loránd Tudományegyetem Társadalomtudományi Kar  
Szociológia Doktori Iskola